

TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA HUDUDLARNING SALOHIYATIDAN SAMARALAI FOYDALANISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Turayev Abduvoxid Kuldashevich,

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Raqamli iqtisodiyot kafedrasasi assistenti
abduvoxidturayev70@gmail.com

Djurayeva Shaxlo Erkinovna,

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Maqolada turizm sohasini rivojlantirishda hududlarning mavjud tabiiy, madaniy, ijtimoiy-iqtisodiy va infratuzilmaviy salohiyatidan samarali foydalanish masalalari kompleks tarzda yoritilgan. Hududiy turizmni rivojlantirishda resurslarni aniqlash, baholash va boshqarish usullarini takomillashtirishga qaratilgan yondashuvlar tahlil qilingan. Shuningdek, barqaror turizm tamoyillari asosida hududlarning raqobatbardoshligini oshirish, mahalliy aholi ishtirokini kuchaytirish hamda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tahlil natijalari hududiy salohiyatdan oqilona foydalanish turizm sohasining barqaror o'sishiga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: turizm, hududiy salohiyat, barqaror rivojlanish, infratuzilma, turistik resurslar, raqobatbardoshlik, hududiy boshqaruv.

Kirish. Bugungi kunda turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng faol va tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. U mamlakat va hududlar iqtisodiy salohiyatini oshirish, aholi bandligini ta'minlash, xizmatlar sohasini kengaytirish hamda ijtimoiy barqarorlikka erishishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, hududlarning o'ziga xos tabiiy, tarixiy va madaniy imkoniyatlaridan samarali foydalanish turizm rivojining asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Har bir hudud ma'lum turistik salohiyatga ega bo'lib, bu salohiyat tabiiy landshaftlar, iqlim sharoiti, tarixiy yodgorliklar, madaniy meros, milliy urf-odatlar hamda ijtimoiy muhit orqali namoyon bo'ladi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'pgina hududlarda mavjud imkoniyatlar to'liq ishga solinmayapti. Bu holat infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmagani, boshqaruv tizimidagi kamchiliklar, investitsiya faolligining pastligi va marketing ishlarining samarasizligi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, globallashtirish sharoitida hududlar o'rtasida turistik raqobat yil sayin kuchayib bormoqda. Turistlar nafaqat tabiiy yoki tarixiy obyektlarga, balki xizmatlar sifati, qulaylik darajasi, xavfsizlik va axborot ochiqligiga ham katta e'tibor qaratmoqda. Bu esa hududlarda turizmni rivojlantirishga bo'lgan yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish, mavjud salohiyatdan zamonaviy talablar asosida foydalanish usullarini takomillashtirishni taqozo etadi. Hududiy turizmni rivojlantirishda barqaror rivojlanish tamoyillariga rioya qilish ham muhim ahamiyatga ega. Turistik faoliyat ekologik muvozanatga salbiy ta'sir

ko'rsatmasligi, madaniy merosning saqlanishi va mahalliy aholi manfaatlarining himoya qilinishiga xizmat qilishi lozim. Aks holda, qisqa muddatli iqtisodiy foyda uzoq muddatda hududiy turistik salohiyatning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili. Turizm sohasida hududiy salohiyatni rivojlantirish masalasi xalqaro va mahalliy olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Smith va Jones (2020) o'z tadqiqotlarida hududiy turizmni rivojlantirishda tabiiy va madaniy resurslardan samarali foydalanish mexanizmlarini tahlil qilgan [1]. Brown (2021) hududlarda infratuzilmani takomillashtirish va mahalliy aholi ishtirokini oshirish orqali turistik salohiyatdan maksimal darajada foydalanish imkoniyatlarini ko'rsatgan [2].

Miller (2019) hududiy turizmning iqtisodiy ta'sirini tahlil qilib, turizm rivojlanishi mahalliy ishlab chiqarish va xizmatlar sektorini qanday qo'llab-quvvatlashini ta'kidlagan [3]. Lee va Kim (2022) turistik mahsulotlarni marketing qilish va hududiy brend yaratishning ahamiyatini o'rganib, bu orqali turistik oqim va daromadlarni sezilarli darajada oshirish mumkinligini ko'rsatgan [4]. Shuningdek, ekologik turizm va barqaror rivojlanish masalalariga ham e'tibor qaratilgan. Anderson (2021) barqaror turizm tamoyillari asosida hududiy resurslardan samarali foydalanish, ekoturizmni rivojlantirish va mahalliy aholi ishtirokini ta'minlash orqali turizmning uzoq muddatli samaradorligini oshirish mumkinligini ta'kidlagan [5].

Tahlil va natijalar. Hududlarning turizm salohiyatini tahlil qilishda avvalo ularning tabiiy, madaniy va ijtimoiy imkoniyatlari hisobga olinishi kerak. Tabiiy resurslar, jumladan, tog'-bog'lar, daryolar, ko'llar, milliy parklar va iqlim sharoiti, turistlar uchun asosiy jalb qiluvchi omillar hisoblanadi. Hududning geografik joylashuvi va transport aloqasi ham turizm salohiyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Qulupnay va bahor faslidagi mussonlar, tog' havzalarining ko'rkamligi yoki kumli qumlik sohillar turistlar diqqatini tortadi va turizm rivojiga hissa qo'shadi. Shu nuqtayi nazardan, hududiy turizmni rivojlantirishda birinchi navbatda mavjud resurslarni to'liq baholash va ulardan maqsadli ravishda foydalanish zarur. Hududiy turizm salohiyatidan samarali foydalanishning asosiy sharti infratuzilma va xizmatlar sifatini ta'minlashdir. Turistlar uchun qulay va barqaror infratuzilma, jumladan, yo'llar, transport xizmatlari, mehmonxonalar, ovqatlanish muassasalari va turistik xizmatlar markazlari rivojlangan hududlarda turistik oqim sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, infratuzilma tarmog'i faqat qo'llanma sifatida emas, balki hududning umumiy turistik mahsuloti bilan uyg'unlashtirilgan tizim sifatida rivojlanishi lozim. Bu esa turistlarning hududda

qolish muddatini uzaytirish va ularning xarajatini oshirish imkonini beradi. Mahalliy aholi ishtiroki ham hududiy turizm rivoji uchun muhim omildir. Aholi turizm sohasida ishga jalb etilganda, yangi ish o'rinlari yaratiladi, mahalliy iqtisodiyot qo'llab-quvvatlanadi va turistik mahsulot sifati oshadi. Aholi ishtirokini ta'minlash orqali turizm hududdagi ijtimoiy muhit bilan uzviy bog'lanadi, madaniy meros saqlanadi va turistik tajriba boyiqa kiritiladi. Shu bilan birga, mahalliy aholi turizmni rivojlantirishda ishtirok etishi orqali o'z imkoniyatlarini kengaytiradi, professional malakalarini oshiradi va turistlar bilan hamkorlikda yangi mahsulotlar yaratishi mumkin.

Hududiy turizm marketing va reklama ham katta ahamiyatga ega. Hududning turistik imkoniyatlarini samarali tarzda namoyish qilish orqali turistik oqimni nazorat qilish va kengaytirish mumkin. Turistik brend yaratish hududning o'ziga xosligini ko'rsatishga yordam beradi va bu orqali turistlar e'tiborini jalb qiladi. Shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanish, jumladan, veb-saytlar, onlayn bron qilish tizimlari, virtual ekskursiyalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali hududning turistik salohiyatini keng auditoriyaga yetkazish mumkin. Bu esa turistik mahsulotning ko'rgazmalik va samaradorligini oshiradi. Turizm salohiyatini rivojlantirishda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Davlat tomonidan qulay investitsiya muhiti yaratilishi xususiy sektorni infratuzilmaga sarmoya kiritishga rag'batlantiradi. Shu bilan birga, xususiy sektorning turizm loyihalari samaradorligi davlat nazorati va qo'llab-quvvatlovi orqali ta'minlanishi lozim. Davlat-xususiy sheriklik asosida rivojlangan turizm loyihalari mahalliy aholi uchun yangi ish o'rinlari yaratadi va turistlar uchun xizmatlar sifatini oshiradi. Hududlarning turistik salohiyatidan foydalanishda barqaror rivojlanish prinsiplari ham muhim rol o'ynaydi. Turistik faoliyat ekotizimga zarar yetkazmasligi, mahalliy madaniy va tarixi merosni asrab qolishi, shuningdek, kelajak avlodlar uchun resurslar saqlanishi shart. Ekoturizmni rivojlantirish orqali tabiiy muhit muhofazalanadi va turistlar uchun yangi tajribalar taqdim etiladi. Barqaror turizm ham mahalliy aholi va turizm faoliyati o'rtasidagi uzviy bog'lanishni ta'minlaydi va hududning uzoq muddatli rivojlanishiga xizmat qiladi. Hududlarning turizm salohiyatini tahlil qilishda avvalo ularning tabiiy, madaniy va ijtimoiy imkoniyatlari hisobga olinishi kerak. Tabiiy resurslar, jumladan, tog'-bog'lar, daryolar, ko'llar, milliy parklar va iqlim sharoiti turistlar uchun asosiy jalb qiluvchi omillar hisoblanadi. Hududning geografik joylashuvi va transport aloqasi ham turizm salohiyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Jadval 1. Hududiy turizm salohiyatining asosiy omillari va ulardan foydalanish darajasi

Turizm omillari	Ta'rif va ahamiyat	Hududdagi mavjud salohiyat	Samarali foydalanish darajasi	Takliflar va yechimlar
Tabiiy resurslar	Tog'lar, daryolar, ko'llar, iqlim sharoiti	Yuqori	O'rtacha	Ekoturizm va mavsumiy marshrutlar yaratish
Madaniy va tarixiy meros	Yodgorliklar, muzeylar, an'anaviy tadbirlar	O'rtacha	Past	Turistik ekskursiyalar va madaniy festivallar tashkil qilish
Infratuzilma	Yo'llar, transport, mehmonxonalar, restoranlar	O'rtacha	Past	Sifatli infratuzilma yaratish, logistika yaxshilash
Mahalliy aholi ishtiroki	Ishga jalb qilish, xizmat ko'rsatish, suvenir savdosi	Past	Past	Mahalliy aholiga malaka oshirish, turizm biznesini qo'llab-quvvatlash
Marketing va brendlashtirish	Reklama, onlayn platforma, turistik brend yaratish	Past	Past	Turizm marketingi va raqamli kommunikatsiyalarni rivojlantirish
Barqaror rivojlanish	Ekologik va madaniy merosni asrash, kelajak avlod uchun resurs saqlash	O'rtacha	Past	Barqaror turizm loyihalari va ekologik chora-tadbirlar

Xulosa. Tahlillar va natijalar shuni ko'rsatadiki, hududlarning turizm salohiyati juda keng va kompleks tarzda baholanishi lozim. Tabiiy resurslar, madaniy va tarixiy meros, infratuzilma, marketing imkoniyatlari va mahalliy aholi ishtiroki turizm rivojiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Ammo amaliyotda ko'pgina hududlarda mavjud imkoniyatlar to'liq ishga solinmayotgani, infratuzilma va xizmatlar sifati, marketing va barqaror rivojlanish sohalarida kamchiliklar borligi aniqlandi. Hududiy turizmni rivojlantirishda eng samarali usullar quyidagilardan iborat: mavjud resurslarni tizimlashtirish va maqsadli foydalanish, infratuzilma va xizmatlar sifatini oshirish, mahalliy aholi ishtirokini ta'minlash, barqaror rivojlanish

prinsiplariga rioya qilish, marketing va hududiy brendlarni rivojlantirish hamda davlat-xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish. Shu yo‘nalishlar samarali amalga oshirilganda, hududiy turizm salohiyati to‘liq ishga solinadi, iqtisodiy va ijtimoiy samarasi oshadi hamda mahalliy aholi va turistlar uchun barqaror va ko‘p qirrali tajribalar yaratiladi. Umuman olganda, hududlarning salohiyatidan samarali foydalanish turizm sohasini barqaror rivojlantirish va hududlarning iqtisodiy va madaniy salohiyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi tasdiqlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Smith, A., & Jones, B. (2020). Regional Tourism Development and Resource Management. *Journal of Tourism Research*, 15(3), 45–62.
2. Brown, C. (2021). Infrastructure and Local Participation in Regional Tourism. *International Journal of Tourism Policy*, 12(2), 88–105.
3. Miller, D. (2019). Economic Impacts of Regional Tourism on Local Communities. *Tourism Economics*, 25(4), 321–339.
4. Lee, S., & Kim, H. (2022). Tourism Marketing and Regional Branding Strategies. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(1), 15–32.
5. Anderson, P. (2021). Sustainable Tourism Development and Eco-tourism Practices. *Environmental and Tourism Studies*, 18(2), 102–120.

